

Nemeshegyi-Horvát György

A cipő (saru) a Bibliában

Ez a cikk *Pap Viktor* cipésmester előadásához készült, mely a Férfi a pályán IV. konferencia „Cipészek világa” workshopja volt Balatonszárszón 2018. szeptember 23-án. A cikk nem törekszik sem a téma teljes kimerítésére, sem a magas szintű tudományosságra, műfaja népszerű bibliai ismeretterjesztés. A cipő és saru szavakat itt szinonimaként használtuk, abban a tudatban, hogy a bibliai kor „cipője” elsősorban a saru volt. A Bibliában ennek jelölésére legtöbbször használt szavak a héber נעל (naal) és a görög $\text{ὑπόδημα, σανδάλιον}$ (hüpodéma,

szandalion), a latin Vulgatában pedig a *calciamentum*.

Az Édenben, cipő nélkül

A bűneset előtt, az édeni állapotban az emberek nem viseltek ruhát. „Még mindkettlen meztelenek voltak: az ember és a felesége; de nem szégyellték magukat.”¹ Sem a test szeméremérzet miatti eltakarása, sem a külső ha-

1. 1Mózes 2,25.

„Viszont attól, hogy a cipőt sok gonoszságra használták, használják, a cipő még – természetesen – nem lett egy önmagában rossz dolog. Ha az lenne, akkor a Biblia nem ábrázolná magát Istent is cipőben egy helyen (»Isten így szólt szentélyében... Edómra teszem sarumat«).”

tások elleni védelem miatt nem volt szükség az öltözködésre. Így az édenkertben cipő sem volt.

Amikor az ember és felesége bűnt követtek el, úgy érezték, hogy rejtőzködniük kell (Isten elől, egymás elől, a természet elől). Ezért Isten bőrruhát készített nekik, és felöltöztette őket.² Hogy ehhez az első bőrruhához tartozott-e bármiféle cipő, nem tudjuk, de a kígyó fejére taposáshoz³ már indokolt volt a viselete.

Tehát a cipő (saru) is, mint annyi minden más, a bűnnel jött be, de ez nem jelenti azt, hogy önmagában bűnös dolog lenne.

Természetesen lehet a bűn eszköze is, hiszen a cipőt, mint minden más eszközt, az ember felhasználta mások elnyomásához. A véres harci sarut mint képet a Biblia többször használja az erőszak, elnyomás jelképeként. Jóábról írja például, hogy két gyilkossággal, Abnér és Amász megölésével *összevázta saruját*.⁴ Ámósz próféta arról kesereg, hogy a cipőt mint korrupciós eszközt használják: *egy pár saruért eladják a szegényt*.⁵ Sirák fia könyvében Sámuel visszautasítja, hogy akár egy pár sarut elfogadott volna valakitől ilyen korrupciós ajándékképpen.⁶

Majd a végső messiási kor eljövételével jön csak el, hogy *„minden dübörögve menetelő csizma és véráztatta köpönyeg elég, és tűz martaléka lesz. Mert egy gyermek születik nekünk, fiú adatik nekünk... Az uralom az ő vállán lesz”*.⁷

Viszont attól, hogy a cipőt sok gonoszságra használták, használják, a cipő még – természetesen – nem lett egy önmagában rossz dolog. Ha az lenne, akkor a Biblia nem ábrázolná magát Istent is cipőben egy helyen („Isten így szólt szentélyében... Edómra teszem sarumat”).⁸

A cipő mint az utazás eszköze

A saru alapvetően az utazás eszköze volt. Felővezni magunkat és felsaruzni a lábat annyit jelentett, hogy felkészülni az indulásra, az utazásra. Így készítette az

angyal Pétert arra, hogy szedje össze magát, és induljon el kifelé a börtönből: *„Övezd fel magadat, és kösd fel sarudat”*,⁹ és ilyen indulásra felkészülten kellett az izraelitáknak elfogyasztaniuk a pászkát, saruval a lábukon, Egyiptom elhagyására felkészülve.¹⁰ A saru alapfelszerelés volt egy hosszabb úton, viszont Jézus egy esetben – minden egyéb kényelmi és biztonsági felszereléssel egyetemben – megtiltotta tanítványainak, hogy akár sarut vigyenek magukkal az útra.¹¹

A hosszú út természetesen elnyűtte a sarukat, egy idő után tönkrementek, leszakadtak az ember lábáról. A gibeoniták amikor meghallották, hogy mit tett Józsué serege Jerikóval és Aj városával, egy ezzel kapcsolatos csellel csapták be az izraelitákat. A lábukra csupa elnyűtt és foltozott sarut húztak, és minden felszerelésből régi és elnyűtt, repedezett darabokat csomagoltak maguknak, elhitetve így Józsuéékkel, hogy ők egy messze földről érkező vándorkaraván, nem pedig a meghódítandó kánaáni föld lakosai. Így Józsué serege a cselnek bedőlve megkímélte őket, és szövetséget kötött velük.¹² Ezzel szemben a Mózzel vándorló népről csodajelképpen jegyzi fel a Szentírás, hogy a 40 év vándorlás alatt nem szakadt le róluk a sarujuk, hanem végig kibírta az utat.¹³

Méltóság, méltatlanság, sértés, szent helyek, gyász, ítélet

A cipővel az ókori keleti kultúrában sok mindent kifejeztek az ember méltóságáról és méltatlanságáról. A cipőt a szabad ember viselte, a rabszolga nem, így levelele méltatlanságot, szolgálai állapotot, védtelenséget is kifejez.

Egy rabbinikus történet azt mondja Józsefről, hogy amikor testvérei eladták rabszolgának, az érte kapott pénzből cipőt vettek, mondván: nem ő fog rajtunk uralkodni, hanem majd mi fogunk őrajta taposni, meglátjuk, mi lesz az álmaiból.

A cipő talpának mutatása valaki felé: sértés, a legkomolyabb sértés pedig valakit megdobni cipővel. (Ez

2. 1Mózes 3,21.

3. 1Mózes 3,15.

4. 1Királyok 2,5.

5. Ámósz 2,6.

6. Sirák fia 46,19.

7. Ézsaiás 9,4–5a.

8. Zsoltárok 108,8–10.

9. Apostolok cselekedetei 12,8.

10. 2Mózes 12,10–11.

11. Lukács 10,4 és 22,35, de Márk verziója eltér az eseményekről, ennek tárgyalását lásd lentebb.

12. Józsué 9,3–5.

13. 5Mózes 29,1–5.

**„A szent helyeken le kell vetni a cipőt.
Ez az ember Isten előtti méltatlanságának
kifejezésére szolgál. ”**

mind a mai napig így van. Lásd *ifj. George Busht* 2008 decemberében egy iraki sajtókonferencián egy újságíró, *Muntazer al-Zaidi* megdobta cipővel. Az irakiak és a Bush család viszonyában a cipős véleménykifejezés nem új keletű, az első Öbölháború után a bagdadi al-Rashid hotel halljában az idősebb Bushról raktak ki egy mozaikot, amelynek nem az ő megbecsülése volt az értelme – mint gondolta pár nyugati turista –, hanem épp ellenkezőleg, a hotelbe belépő minden embernek meg kellett őt taposnia.¹⁴ Ebben a kontextusban kell azt is érteni, hogy Isten Edómra teszi a saruját = megalázza az edómitákat.¹⁵

De a cipő levétele ebben a kultúrában az ember saját önmegalázását is jelenti. A szent helyeken le kell vetni a cipőt. Ez az ember Isten előtti méltatlanságának kifejezésére szolgál. Például Isten szól Mózeshez az égő csipkebokorból, hogy vegye le a saruját, mert szent az a föld, ahol áll.¹⁶ Az Úr (angyali) seregeinek vezére szól Józsuéhoz, és ugyanezt mondja.¹⁷

A cipőt gyászoláskor és bűnbánatkor is levetették: „*Dávid azután fölfelé ment az Olajfák hegyének a lejtőjén, és amíg ment, egyre sírt. Betakart fejjel, mezítláb ment, és az egész hadinép is vele együtt betakarta a fejét, és ahogy mentek fölfelé, egyre sírtak.*”¹⁸

Ezékiel prófétának Isten megtiltotta, hogy sírjon

14. Sandra Sweeny Silver: “What about shoes in the Bible?”, <http://earlychurchhistory.org/fashion/what-about-shoes-in-the-bible> (letöltés: 2018. 09. 07.)

15. Zsoltárok 108,8–10.

16. 2Mózes 3,4–5.

17. Józsué 5,15.

18. 2Sámuel 15,30.

vagy hogy levegye a saruját, amikor felesége hirtelen halállal meghalt. Csak sóhajtoznia volt szabad: ez jelül szolgált Izraelnek, hogy a sarujuk rajtuk lesz, de sóhajtozni és sorvadozni fognak bűneik miatt, amikor Isten meggyalázottá fogja tenni a szentélyt.¹⁹

Ézsaiásnak viszont éppen ellenkezőleg, azt parancsolta Isten, hogy úgy hirdessen ítéletet, hogy mezítelenül és saru nélkül járjon, ezzel az Egyiptomon és Etiópián bekövetkező ítéletet kellett kiábrázolnia, tudniillik hogy csupasz fenékkal (sic!) és saru nélkül viszik el őket rabszolgának az asszírok.²⁰

Cipő és jogszokások

A cipőnek az izraeli jogban is érdekes szerepe volt. Egy fontos izraeli jogszokás volt a levirátus, azaz a sógorházasság intézménye. Ha egy férfi meghalt a csatában, akkor a testvérenek el kellett vennie feleségül az özvegyét (azaz a sógornőjét) azért, hogy ne haljon ki a meghalt fivérének a neve és a családja. Ha valaki erre nem volt hajlandó, akkor a következő büntetésben részesült: „*lépjen oda hozzá a sógornője a vének szemé láttára, húzza le a sarut a férfi lábáról, köpje szembe, és ezt mondja: Így kell bánni azzal az emberrel, aki nem akarja építeni testvére háza népét! És nevezzék őt és háza népét Izraelben sarutlannak.*”²¹

A későbbi korban, a honfoglalás után is fennmaradt a cipőlehúzás szerepe a rokoni kötelezettségekkel kapcsolatos jogügyleteknél, de a szembeköpés és egyéb megalázás nélkül, egyszerűen hitelesítést jelentett. Ruth és Boáz történetében, amikor a Boáznál közelebbi rokon nem akarta feleségül venni Ruthot, és betölteni a *góél* (a rokonai adósságát megváltó személy) funkcióját, akkor lehúzta a saruját, és ezzel hitelesítette, hogy kész átadni Boáznak Ruthot és a vele járó földbirtokot.²²

A saru és a szíja

A sarut szíj tartotta a lábon. A saruszíj nem volt egy értékes dolog, hasonlóan egy mai cipőfűzőhöz. Ábrahám visszautasította, hogy akár egy saruszíjat elfogadjon Sodoma királyától.²³

19. Ezékiel 24,15–33.

20. Ézsaiás 20,1–6.

21. 5Mózes 25,8–10.

22. Ruth 4,7–8.

23. 1Mózes 14,22–23; vö. Sirák fia 46,19.

„... ha véletlenül kioldódna a pap saruszija, akkor le kellene hajolnia, hogy újra bekösse azt, és így közben nem áldhatná paptestvéreivel együtt a népet.”

Értéktelensége ellenére a saruszij fontos volt, ha a szij meglazult, a saru leeshetett. Isten azzal fenyegette meg népét, mikor engedetlen volt, hogy egy olyan népet fog ellene küldeni, amelyiknek „nem szakad el a saruszija”,²⁴ azaz biztosan állni fog a lábán, és komoly veszélyt jelent majd rájuk. Áser törzsének is tartós, mégpedig rézből és vasból készült cipőcsatot ígér az áldás (ami érthető, hiszen réz- és vasbányák voltak a területükön).²⁵

Érdekes, hogy a papok (kohanim) az ároni áldás elmondásának az ideje alatt nem viselhettek cipőt. Ennek nincs köze Mózeshez és a csipkebokorhoz, sem Ruth történetéhez, és nem is az volt az oka, hogy meg kellene alázkodniuk, hiszen nem kellett mezítláb állniuk, hanem zoknit viselhettek. Az ok itt is a saruszij volt. Ugyanis ha véletlenül kioldódna a pap saruszija, akkor le kellene hajolnia, hogy újra bekösse azt, és így közben nem áldhatná paptestvéreivel együtt a népet.²⁶

Jézus és a cipő

A hazaérő gazda saruszijának kioldása alantas rabszolga feladat volt. Amikor Bemérető Jánost kérdezik, hogy vajon ő-e a Krisztus (a Messiás), akkor azt mondja, hogy nem ő az, de már megérkezett az illető (azaz Jézus), és ő ugyan Isten prófétája, aki Isten megbízásából meríti be az embereket, mégis olyan méltatlan a Messiáshoz képest, hogy még a saruja szíját megoldani sem méltó.²⁷

Az Úr Jézusban is ugyanez az alázatosság jelenik meg. Magas státusza ellenére alacsony státuszúként cselekszik: leveszi tanítványai saruját, és megmossa a lábukat. Azt tanítja: ha ő, az Úr és a Mester így cselekszik, akkor nekünk, tanítványainak is meg kell mosnunk egymás lábát, és a legalázatosabb szolgálatokat is

el kell végeznünk egymás felé.²⁸

Az Úr Jézust meztelenül feszítették keresztre, így természetesen a sarut is levették róla. Ezt a szégyent miattunk viselte, bűneinket magára véve vállalta a teljes védtelenséget és megalázottságot.²⁹

A szentek felékesítése

Az evangélium szerint a kereszten egy mennyei ruha-csere történt. Az Úr magára vette szégyenünket, bűnünket, meztelenségünket, és az ő új, tiszta, királyi ruháját adta nekünk. Jézus áldozata miatt a bűnöket Isten őrajta büntette meg, bennünket pedig Isten olyan büntetlennek lát, mint Jézust.

A hazatérő tékozló fiú nem marad mezítláb, mint egy szolga, hanem fiúsága helyreállításaként csodás új és tiszta sarut kap.³⁰

Jahve gyönyörű színes ruhát és שֵׁתָה („tahas”-bőr) sarut ad szerelmese, Jeruzsálem (azaz a júdai nép) számára, hogy az eltakarja kezdeti meztelenségét, szégyenét, és királynőként járhasson előtte.³¹ A „tahas”-ról ma már nem tudni biztosan, hogy micsoda, fordítják delfinbőrnek, fókaborjú bőrnek, borzbőrnek, finom, díszes vagy hímzett bőrnek... Hasonló kép jelenik meg az Énekek énekében, ahol a fejedelmi Szulamit táncát, járását, domború csípőit sarui emelik ki.³²

Ezen képek közös lényege, hogy Isten igen kiváló minőségű, ritka bőrbe öltözteti az övéit, azaz nagyon megszépíti, felékesíti őket lelkükben.

Az örömhír hirdetése

A megtérő bűnös, a hazakerült tékozló fiú nem arra kapja vissza az atyától a saruját, szabadságát, hogy azzal másokat eltiporva uraskodjon, hanem azzal a küldetéssel, hogy menjen és hirdesse ő is másoknak az Isten országának örömhírét. Akik még nem hallották a Jézus Krisztusról szóló örömhírt, azok sóvárogva várnak az üdvösség után, és örömmel veszik, „ha feltűnik

24. Ézsaiás 5,26–27.

25. 5Mózes 33,25 – megjegyzendő, hogy az itt megjelenő מַיְלָל (minóál) egyszer fordul elő az egész Bibliában (hapax legomenon), ezért nehezen értelmezhető kifejezés. Egyes fordítások szerint ezen a helyen nem a cipők, hanem a kapuk fémkötözéseire utal a Szentírás.

26. Jacob Chinitz: “The role of the shoe in the Bible”. *Jewish Bible Quarterly*. 35/1 (2007. január).

27. János 1,24–27.

28. János 13,1–17.

29. Máté 27,35; előrejelezve a Zsoltárok 22,19 által. Vö. 2Korinthus 5,21.

30. Lukács 15,22.

31. Ezékiel 16,10.

32. Énekek 7,1–2.

„...csak erre a földre szól a cipő, vagy a mennyben is lesz majd szerepe?”

a hegyeken az örömhírt hozó [sarus] lába”³³

Az Úr Jézus tanítványait arra is tanítja, hogy az ő ügyében járóknak nem kell aggódniuk amiatt, hogy mit öltsenek magukra, mert Isten minden szükséges dolgot meg fog adni az övéinek,³⁴ és amikor anyagi tartalékok nélkül missziós útra küldi őket, ezt mindannyiszor meg is tapasztalják.³⁵ Az erről szóló beszámolóban Lukács és Márk evangéliuma között eltérés van abban, hogy saruban vagy saru nélkül mentek ki a tanítványok. Ez vagy két külön alkalmat jelent, vagy ha azonos útról van szó, akkor Márk verziója preferálandó, mert ott a többi dologgal szemben direkt kiemeli a sarut, illetve mert a Péter római igehirdetéseire alapozó Márk közelebb van az eseményekhez, mint az őt forrásként használó Lukács.³⁶

Isten „az ő híveinek lábát megőrzi”,³⁷sőt olyanná teszi azokat, „mint a szarvasoké”,³⁸ a küldetés teljesítéséhez azonban nemcsak fizikai védelemre van szüksége a lábának, hanem a belső embert is fel kell öltöztetni a szellemi harchoz. Pál apostol részletesen leírja, hogy ehhez a küzdelemhez fel kell venni az Isten fegyverzetét, az igazságszeretet övét, a megigazulás mellvértjét, a hit pajzsát, mely felfogja a gonosz tüzes nyilait, az üdvösség sisakját és a Lélek kardját. Isten harcosának a lábára a „békesség evangéliuma hirdetése készségének saruja” kerül, mely ugyanolyan elhagyhatatlan része a

fegyverzetnek, mint annak összes többi eleme.³⁹

Cipő a mennyben?

Az utolsó kérdés, ami felmerül a Biblia és a cipők témájában, hogy csak erre a földre szól a cipő, vagy a mennyben is lesz majd szerepe?

Egy amerikai kórház lelkésze elcsukló hangon mesélt arról, hogy egy kezelhetetlen fertőzéssel bent lévő kislány a következő kérdést tette föl neki: „Amikor a mennyben majd megkapom az új cipőmet, lesz ott valaki, aki segít nekem bekötni a cipőfűzőmet?”⁴⁰ A kislány gyermeki reménysége egy másik, korábbi gyermeki

reménységgel találkozott: a gyapotföldeken dolgozó fekete rabszolgák spirituáléjával, akik ezt énekeltek: „When I get to heaven, gonna put on my shoes, Gonna shout all over God’s heaven” („Amikor a mennybe jutok, felveszem majd a cipőmet, és [öröm]kiáltásokkal töltöm meg az Isten országát”).⁴¹ A baptista családból származó, és a hitét felnőttkorában újra megtaláló Johnny Cash dolgozta fel és tette még híresebbé ezt az éneket.⁴²

Sokakban felmerül a kérdés, hogy ha az Édenben meztelenek voltunk, akkor vajon a megváltottak újra meztelenek lesznek-e a mennyben? Mivel ott már nem lesznek sem tisztátalan vágyak, sem a testnek kárt okozni képes környezeti tényezők, ezért elvileg akár lehetnének újra azok. Azonban a Szentírás nem erről beszél, hanem arról, hogy fehér ruhánk lesz,⁴³ azaz a bűnt megjárt, és abból Krisztus által megváltott ember állapota nem azonos az éppen megteremtett naiv ártatlansággal; mindkettő tiszta ugyan, de az utóbbi különlegesen tükrözi Isten dicsőségét a golgotai kereszten történtek miatt. A fehér ruhához pedig tahasbőr cipőt kap Krisztus menyasszonya...,⁴⁴ és akkor már remélhetőleg tudni fogjuk azt is, hogy mi az.

33. Ézsaiás 52,7; idézi Róma 10,13–15.

34. Máté 6,28–34.

35. Lukács 22,35.

36. Lukács 10,4 és 22,35; vs. Márk 6,7–9.

37. 1Sámuel 2,9a.

38. Zsoltárok 18,34; Habakuk 3,19; 2Sámuel 22,34.

39. Efezus 6,13–17.

40. Leroy Howe: “Do people wear in shoes in heaven?”, www.faithchallenges.com/2015/04/05/do-people-wear-shoes-in-heaven/ (letöltés: 2018. 09. 18.).

41. Uo.

42. Johnny Cash: “I got shoes”. Hymns from the Heart album, 3. szám.

43. Jelenések 7,9–17.

44. Ezékiel 16,10.